Civilinė byla Nr. 3K-3-510/2008
Procesinio sprendimo kategorija 113.6.1.3
(S)

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

N U T A R T I S
LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2008 m. spalio 20 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų: Antano Simniškio (kolegijos pirmininkas), Algio Norkūno ir Gintaro Kryževičiaus (pranešėjas),
rašytinio proceso tvarka teismo posėdyje išnagrinėjo civilinę bylą pagal **pirmojo pareiškėjo AB „Geonafta“** kasacinį skundą dėl Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 6 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal pirmojo pareiškėjo (antrojo atsakovo) AB „Geonafta“ pareiškimą pripažinti ir leisti vykdyti Lietuvos Respublikoje Tarptautinio arbitražo teismo prie Tarptautinių prekybos rūmų Kopenhagoje (Danija) 2003 m. spalio 30 d. sprendimo antrą ir trečią dalis bei atsisakyti pripažinti ir leisti vykdyti minėto sprendimo pirmą dalį ir antrojo pareiškėjo (ieškovo) „Svenska Petroleum Exploration“ AB pareiškimą pripažinti ir leisti vykdyti Lietuvos Respublikoje Tarptautinio arbitražo teismo prie Tarptautinių prekybos rūmų Kopenhagoje (Danija“ 2003 m. spalio 30 d. sprendimą, priimtą arbitražo byloje Nr. 11073/TE/MS, pagal ieškovo „Svenska Petroleum Exploration“ AB ieškinį atsakovams Lietuvos Respublikos Vyriausybei ir AB „Geonafta“.

Teisėjų kolegija

n u s t a t ė :

I. Ginčo esmė

Pirmasis pareiškėjas AB „Geonafta“ teismo prašė pripažinti ir leisti vykdyti Tarptautinio arbitražo teismo prie Tarptautinių prekybos rūmų Kopenhagoje (Danija) 2003 m. spalio 30 d. sprendimo antrąją dalį, kuria paskelbta, kad „Svenska Petroleum Exploration“ AB turi pripažinti:

1) kad bendra įmonė UAB „Genčių nafta“ turėjo grąžinti akcininkams iki 2000 m. gruodžio 31 d. susidariusias „Svenska Petroleum Exploration“ AB ir AB „Geonafta“ negrąžintas akcininkų paskolas ne vėliau kaip iki 2001 m. rugpjūčio 14 d.;

2) kad UAB „Genčių nafta“ veiklos vykdymo kontrolės perdavimas iš „Svenska Petroleum Exploration“ AB AB „Geonafta“ turėjo įvykti 2001 m. gruodžio 31 d.;

3) kad AB „Geonafta“ naftos, išgaunamos UAB „Genčių nafta“, pelno dalis nuo 2002 m. sausio 1 d. turėjo padidėti nuo 50 iki 75 proc.;

4) kad AB „Geonafta“ turi teisę skirti UAB „Genčių nafta“ valdybos pirmininką ir generalinį direktorių;

5) kad „Svenska Petroleum Exploration“ AB privalo pasirūpinti, kad jos atstovai UAB „Genčių nafta“ valdyboje ir akcininkų visuotiniame susirinkime balsuotų už pasiūlymus, leidžiančius įsigalioti 2.1-2.4 punktuose minėtoms nuostatoms.

Taip pat prašė pripažinti Arbitražo sprendimo trečiąją dalį, kuria nuspręsta, kad „Svenska Petroleum Exploration“ AB sumoka AB „Genčių nafta“ 1 325 521 JAV dolerio ir 6 proc. metines palūkanas nuo šios sumos nuo 2002 m. balandžio 8 d. iki galutinio atsiskaitymo; atsisakyti pripažinti ir leisti vykdyti Arbitražo teismo Arbitražo sprendimo pirmąją dalį, kuria nuspręsta, jog Lietuvos Respublikos Vyriausybė ir AB „Geonafta“ solidariai sumoka „Svenska Petroleum Exploration“ AB 12 579 000 JAV dolerių ir 6 proc. metines palūkanas nuo šios sumos nuo 2002 m. sausio 1 d. iki galutinio atsiskaitymo.

Antrasis pareiškėjas „Svenska Petroleum Exploration“ AB teismo prašė pripažinti Arbitražo teismo sprendimą visa apimtimi ir leisti jį vykdyti Lietuvos Respublikoje.

Atsakovas Lietuvos Respublikos Vyriausybė pateikė teismui prašymą sustabdyti civilinės bylos nagrinėjimą iki bus išnagrinėta civilinė byla Kretingos rajono apylinkės teisme pagal ieškovo Lietuvos Respublikos Vyriausybės ieškinį atsakovams „Svenska Petroleum Exploration“ AB, UAB „Genčių nafta“ ir AB „Geonafta“, kuriame ieškovas teismo prašo pripažinti negaliojančiomis 1993 m. balandžio 28 d. Steigimo sutarties 9 straipsnio 2 dalies nuostatą dėl arbitražinės išlygos ta apimtimi, kiek ši įpareigoja Lietuvos Respublikos Vyriausybę ir Steigimo sutarties 35 straipsnio 1 dalies nuostatą ta apimtimi, kiek ši apriboja Lietuvos Respublikos Vyriausybės teises, kaip prieštaraujančias viešajai tvarkai ir imperatyviosioms įstatymo normoms.

II. Lietuvos apeliacinio teismo nutarties esmė

Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2008 m. gegužės 6 d. nutartimi patenkino atsakovo Lietuvos Respublikos Vyriausybės prašymą ir civilinės bylos nagrinėjimą sustabdė iki Kretingos rajono apylinkės teisme bus išnagrinėta civilinė byla pagal ieškovo Lietuvos Respublikos Vyriausybės ieškinį atsakovams „Svenska Petroleum Exploration“ AB, UAB „Genčių nafta“ ir AB „Geonafta“ dėl kai kurių 1993 m. balandžio 28 d. Steigimo sutarties straipsnių pripažinimo negaliojančiais.

Nustatyta, kad Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2005 m. sausio 18 d. nutartimi jau buvo sustabdžiusi šią civilinę bylą iki Klaipėdos apygardos teisme bus išnagrinėta civilinė byla pagal ieškovo AB „Geonafta“ ieškinį atsakovui „Svenska Petroleum Exploration“ AB ir trečiajam asmeniui Lietuvos Respublikos Vyriausybei dėl 1993 m. balandžio 28d. Steigimo sutarties, taip pat arbitražinės išlygos pripažinimo negaliojančia. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija 2005 m. gegužės 25 d. nutartimi Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. sausio 18 d. nutartį paliko nepakeistą.

Lietuvos Respublikos Vyriausybei pareiškus ieškinį Kretingos rajono apylinkės teismui, susidaro analogiškos faktinės aplinkybės anksčiau išnagrinėtam klausimui šioje byloje.

Pažymėta, kad pagal CPK 810 straipsnio 6 dalies nuostatas, užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo sąlygas nustato 1958 m. Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo (ratifikuota Lietuvos Respublikos Seimo 1995 m. sausio 17 d. nutarimu Nr. I-750). Konvencijos III straipsnyje įtvirtinta, kad prie Konvencijos prisijungusi valstybė pripažįsta užsienio arbitražų sprendimus ir juos vykdo pagal toje teritorijoje, kurioje prašoma sprendimą pripažinti ir leisti vykdyti, galiojančias procesines normas.

Pagal CPK 812 straipsnio 4 dalį byla dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo ir vykdymo sustabdoma dviem atvejais: a) kai arbitražo sprendimas nėra įsiteisėjęs; b) kai nesuėję arbitražo sprendimo apskundimo terminai. Kadangi specialiųjų bylos sustabdymo atvejų sąrašas nėra baigtinis, tai kiekvienu konkrečiu atveju *mutatis mutandis* turi būti taikomi CPK 163 ir 164 straipsniuose nustatyti bendrieji bylos sustabdymo pagrindai. Atsakovas pateikė prašymą sustabdyti civilinės bylos nagrinėjimą CPK 163 straipsnio 1 dalies 3 punkto pagrindu.

Nustatyta, kad prašomas pripažinti užsienio arbitražo teismo sprendimas pagrįstas Steigimo sutartyje esančia arbitražine išlyga, todėl nagrinėjamojoje byloje užsienio arbitražo sprendimo pripažinimas ir leidimas vykdyti nėra galimas iki tol, kol bus nustatyta, ar arbitražinis susitarimas buvo ir ar jis galiojo. Steigimo sutartis ir joje nustatyta arbitražinė išlyga yra ginčijama Kretingos rajono apylinkės teisme, todėl nėra galimybės patikrinti Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalies c punkte nurodyto pagrindo – ar arbitražinio teismo sprendimas buvo priimtas dėl ginčo, kurio nenumato arbitražinis susitarimas arba neapima arbitražinio susitarimo ar arbitražinės išlygos sutartyje sąlygos, arba tame sprendime yra nuostatų tokiais klausimais, kurių neapima arbitražinis susitarimas ar arbitražinė išlyga sutartyje. Teismas sprendė, kad neišnagrinėjus civilinės bylos dėl Steigimo sutarties nuginčijimo negalima daryti vienareikšmės išvados apie prašomo pripažinti arbitražo sprendimo neprieštaravimą Lietuvos Respublikos viešajai tvarkai, taip pat apie užsienio arbitražui priskirtą kompetenciją spręsti iškilusį ginčą. Konstatuota, kad yra prejudicinis ryšys tarp šios civilinės bylos ir Kretingos rajono apylinkės teisme nagrinėjamos bylos. Nustačius bylų prejudicinį ryšį ir konstatavus, kad teismas šioje byloje pats negali nustatyti visų aplinkybių, taikytas CPK 163 straipsnio 1 dalies 3 punktas.

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimo į kasacinį skundą teisiniai argumentai, pranešimas apie pareiškimą dėl prisidėjimo prie kasacinio skundo

Kasaciniu skundu pirmasis pareiškėjas AB „Geonafta“ prašo panaikinti Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 6 d. nutartį ir priimti naują sprendimą – Lietuvos Respublikos Vyriausybės prašymo netenkinti. Nurodomi šie kasacinio skundo argumentai:

Dėl CPK 182, 185 straipsnių bei 163 straipsnio 3 punkto pažeidimo. Civilinė byla jau kartą buvo sustabdyta AB „Geonafta“ prašymu dėl pareikšto šios bendrovės ieškinio Klaipėdos apygardos teismui, kuriame, be kita ko, ginčijama ir arbitražinė išlyga. Tiek Lietuvos apeliacinis teismas, tiek Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, spręsdamas bylos sustabdymo klausimą, pasisakė dėl bylų prejudicinio ryšio.

Bylą, dėl kurios pirmą kartą buvo sustabdyta civilinė byla, kasacine tvarka nagrinėjant Lietuvos Aukščiausiajame Teisme, *inter alia* buvo tiriamas ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. birželio 5 d. prašymas nepriimti ieškovo AB „Geonafta“ atsisakymo nuo ieškinio. Šio prašymo motyvai yra identiški šiuo metu pareikšto Lietuvos Respublikos Vyriausybės ieškinio motyvams. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija 2007 m. birželio 22 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje *AB „Geonafta“ v. „Svenska Petroleum Exploration“ AB*, bylos Nr. 3K-7-158/2007, konstatavo, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybės argumentai dėl sutarties prieštaravimo imperatyviosioms įstatymų nuostatoms yra nepagrįsti. Tokią išvadą teismas grindė Žemės gelmių įstatymo, Komercinio arbitražo įstatymo normomis, analizavo arbitražo jurisdikcijos klausimus, Lietuvos Respublikos Vyriausybės elgesį arbitražo metu.

Byloje nustatyta, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2005 m. gegužės 25 d. sprendimas, priimtas civilinėje byloje Nr. 3K-7-268/2005 pagal pareiškėjų AB *„Geonafta” ir Svenska Petroleum Exploration AB* prašymus dėl Tarptautinio arbitražo teismo prie Tarptautinių prekybos rūmų 2003 m. spalio 30 d. sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti Lietuvos Respublikoje, bylos Nr. 3K-7-268/2005, turi prejudicinę reikšmę, todėl Lietuvos apeliacinis teismas skundžiamojoje nutartyje privalėjo įvertinti, ar prejudiciniai faktai, nustatyti kasacinio teismo civilinėje byloje Nr. 3K-7-158/2007, sudaro pagrindą vėl taikyti CPK 163 straipsnio 3 dalį ir stabdyti civilinės bylos nagrinėjimą. Teismas ne tik nevertino, ar minėtų prejudicinių faktų buvimas sudaro pagrindą privalomam civilinės bylos sustabdymui, bet šių aplinkybių net nepaminėjo, tai sudaro pagrindą išvadai, kad teismas nevisapusiškai įvertino įrodymus (CPK 185 straipsnis).

Lietuvos apeliacinis teismas nepagrįstai įpareigojo šalis iš naujo įrodinėti aplinkybes, dėl kurių jau pasisakyta įsiteisėjusioje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyje, priimtoje civilinėje byloje, kurioje dalyvavo tie patys asmenys (CPK 182 straipsnio 2 punktas).

2. *Dėl CPK 2 straipsnio, 7 straipsnio 1 dalies, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio pažeidimo.* Nepagrįstas bylos sustabdymas vilkina užsienio arbitražo teismo sprendimo pripažinimą ir leidimą vykdyti Lietuvos Respublikoje. Teismas turi imtis nustatytų priemonių, kad būtų užkirstas kelias procesui vilkinti, ir siekti, kad procesas būtų koncentruotas, byla išnagrinėta per tinkamą laiką. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnis, įtvirtindamas tinkamo ir operatyvaus proceso principus bei kitas procesines garantijas, yra laikomas vienu iš esminių Konvencijos straipsnių. Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje yra nemažai bylų, kurias Lietuvos Respublika yra pralaimėjusi ir kuriose pripažinta, kad Lietuvos Respublika yra pažeidusi teisės į operatyvų procesą principą (pvz., byla *G. prieš Lietuvą*, bylos Nr. 36743/97; *Š. prieš Lietuvą*, bylos Nr. 55479/2000).

3. *Dėl 1958 m. Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo pažeidimo.* Kadangi užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo sąlygas nustato 1958 m. Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo, todėl ji yra taikoma civilinėje byloje. Niujorko konvencijos III straipsnyje nurodyta, kad užsienio arbitražo sprendimai pripažįstami ir leidžiami vykdyti pagal valstybės, su kuria arbitražo sprendimas yra susijęs, procesinius įstatymus. Procesinių taisyklių pažeidimas lemia ir Niujorko konvencijos pažeidimą. Civilinės bylos nagrinėjimas yra neprotingai užsitęsęs, ji nagrinėjama jau ketverius metus. Jeigu bylos nagrinėjimas liks sustabdytas, civilinė byla užsitęs dar keleriems metams. Užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo Lietuvoje procesas, trunkantis vos ne dvigubai ilgiau, negu bylos išnagrinėjimas arbitraže, neatitinka nei Lietuvos procesinių teisės normų, nei Niujorko konvencijos tikslų. Tokia praktika darytų nepatrauklų patį tarptautinį arbitražą, kaip alternatyvų ginčo sprendimo būdą, nes joks asmuo, turėdamas santykių su Lietuvos subjektais, nesudarytų arbitražinės išlygos, jeigu Lietuvoje teismų praktika suformuotų nepatrauklią tarptautinio arbitražo teismų sprendimų pripažinimo praktiką, pagal kurią būtų leidžiama stabdyti užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti procesą, nepaisant nustatytų prejudicinių faktų, kuriais remiantis nėra pagrindų stabdyti.

Lietuvos Respublika, ratifikuodama 1958 m. Niujorko konvenciją, įsipareigojo pripažinti užsienio arbitražų sprendimus, nesant Niujorko konvencijos V straipsnyje nustatytų užsienio arbitražų sprendimų nepripažinimo pagrindų. Svarbus ir susitariančiųjų valstybių abipusio pasitikėjimo jų teismų priimtais sprendimais principas, kuris reiškia, kad susitariančiosios valstybės pasitiki viena kitos teismų (arbitražų) priimtais sprendimais ir juos pripažįsta. Šį principą iš esmės patvirtino ir 2008 m. liepos 11 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas byloje C-195/08 PPU.

Atsiliepimu į kasacinį skundą atsakovas Lietuvos Respublikos Vyriausybė prašo jį atmesti. Nurodomi šie argumentai:

Lietuvos Respublikos Vyriausybė Kretingos rajono apylinkės teisme ginčija Steigimo sutartyje nustatytą arbitražinę išlygą bei atsisakymą nuo neliečiamybės, taip pat prašo pripažinti, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybė nėra arbitražinės išlygos šalis. Apeliacinis teismas teisingai konstatavo, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybei pareiškus šį ieškinį susidaro analogiškos faktinės aplinkybės anksčiau nagrinėtam klausimui šioje byloje.

Priešingai nei teigia kasatorius, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija 2005 m. gegužės 25 d. nutartimi nesprendė nei dėl Steigimo sutarties, nei dėl joje esančios arbitražinės išlygos galiojimo. Išplėstinė teisėjų kolegija šioje nutartyje konstatavo, kad trečiasis asmuo Lietuvos Respublikos Vyriausybė, nepareikšdama byloje savarankiškų reikalavimų, dalyvavo ieškovo AB „Geonafta“ pusėje. Pagal pateiktus prašymus ieškovo AB „Geonafta“ procesinis interesas – bylos nutraukimas. Kolegija nenustatė pagrindų tokiam atsisakymui nepriimti. Taigi Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, priimdamas šią nutartį, tik nustatė, kad ieškinio atsisakymas neprieštarauja imperatyviosioms įstatymų nuostatoms ar viešajam interesui.

Antrasis pareiškėjas „Svenska Petroleum Exploration“ AB pareiškimu dėl prisidėjimo prie AB „Geonafta“ kasacinio skundo prašo jį patenkinti.

Teisėjų kolegija

k o n s t a t u o j a :

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl bylos sustabdymo pagrindų ir Niujorko konvencijos tikslų suderinamumo, taip pat įrodinėjimą bei įrodymų vertinimą reglamentuojančių teisės normų taikymo (aiškinimo)

CPK 163 straipsnyje nurodyti privalomojo bylos sustabdymo atvejai, todėl, esant bent vienam iš CPK ar kitame įstatyme numatytų privalomojo bylos sustabdymo pagrindų, teismas privalo sustabdyti bylą. Spręsdamas bylos sustabdymo klausimą, teismas privalo įsitikinti, ar iš tikrųjų egzistuoja aplinkybės, sudarančios pagrindą sustabdyti bylos nagrinėjimą.

CPK 163 straipsnio 3 punkto pagrindu byla sustabdoma, kai sprendimas kitoje byloje turės prejudicinę arba įrodomąją reikšmę. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2005 m. gegužės 25 d. nutartyje, priimtoje išnagrinėjus atsakovo Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir pareiškėjo Svenska Petroleum Exploration AB kasacinius skundus dėl Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos *2005 m. sausio 18 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal pareiškėjų AB „Geonafta” ir Svenska Petroleum Exploration AB prašymus dėl Tarptautinio arbitražo teismo prie Tarptautinių prekybos rūmų 2003 m. spalio 30 d. sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti Lietuvos Respublikoje, bylos Nr. 3K-7-268/2005*, yra nurodęs, kad negalimumas išnagrinėti civilinę bylą iki bus išnagrinėta kita byla paaiškinamas tuo, kad teismas pats negali nustatyti faktų, kurie turi būti nustatyti kitoje byloje. Tačiau jei teismas visus teisiškai reikšmingus faktus gali nustatyti pats nagrinėjamoje byloje, kai tarp bylų nėra prejudicinio ar kito teisinio ryšio, teismas neturi teisės sustabdyti bylos ir savo kompetenciją perkelti kitam teismui ar kitai institucijai. Tai, ar galima išnagrinėti civilinę bylą, kol neišspręsti su ja susiję klausimai kitoje nagrinėjamoje byloje, kiekvienu atveju nustato teismas, atsižvelgdamas į konkrečias bylos aplinkybes. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė kolegija 2004 m. gruodžio 16 d. nutartyje civilinėje byloje *AS „Parekss banka” v. UAB „Parex lizingas”, bylos Nr. 3K-7-552/2004*, suformulavo proceso teisės normų aiškinimo ir taikymo taisyklę, pagal kurią CPK 163, 164 straipsniuose nurodyti bendrieji bylos sustabdymo pagrindai bei sustabdymo taisyklės turi būti taikomi ir nagrinėjant prašymus dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti Lietuvoje, nes procesas byloje dėl užsienio arbitražo pripažinimo ir leidimo vykdyti Lietuvoje vyksta pagal galiojančio CPK nustatytą tvarką ta apimtimi, kiek proceso nereglamentuoja 1958 m. Niujorko konvencija (CPK 1 straipsnio 3 dalis). Vertinant nurodytas teisės taikymo taisykles šios bylos kontekste, yra reikšminga nustatyti, ar, nebaigus civilinės bylos dėl sutarties, turinčios arbitražinę išlygą, nuginčijimo, galima padaryti išvadą apie prašomo pripažinti ir leisti vykdyti komercinio arbitražo sprendimo neprieštaravimą ar prieštaravimą Lietuvos viešajai tvarkai, taip pat apie arbitražinės išlygos, nustatančios arbitražo kompetenciją spręsti iškilusį ginčą, teisėtumą.

Šioje byloje teismui nagrinėjant prašymą dėl Tarptautinio arbitražo teismo prie Tarptautinių prekybos rūmų 2003 m. spalio 30 d. Kopenhagoje (Danija) priimto sprendimo (toliau-Arbitražo sprendimas) pripažinimo ir leidimo vykdyti Lietuvos Respublikoje, Lietuvos Respublikos Vyriausybė pateikė teismui įrodymus, kad Kretingos rajono apylinkės teisme yra nagrinėjama civilinė byla pagal ieškovo Lietuvos Respublikos Vyriausybės ieškinį atsakovams AB „Geonafta”, Svenska Petroleum Exploration AB ir UAB „Genčių nafta” dėl 1993 m. balandžio 28 d. steigimo sutarties dalies bei atskirų jos nuostatų pripažinimo negaliojančiomis.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės ginčijamoje sutartyje yra arbitražinė išlyga, kurios pagrindu buvo priimtas prašomas pripažinti ir leisti vykdyti arbitražo sprendimas. Lietuvos

Respublikos Vyriausybės ieškinio dalyko sudedamoji dalis yra reikalavimas pripažinti negaliojančia Steigimo sutarties 9 straipsnio 2 dalies nuostatą, pagal kurią iš Steigimo sutarties kilęs ginčas perduodamas nagrinėti nepriklausomam arbitražui Danijoje, Kopenhagos mieste, jei steigėjai nepasiekia susitarimo dėl ginčo nagrinėjimo institucijos pasirinkimo. Vyriausybė įrodinėja, kad ginčas, susijęs su teise valdyti ir naudoti žemės gelmėse esančius išteklius ir jais disponuoti, negalėjo būti perduotas nagrinėti komerciniam arbitražui, nes ištekliai yra išimtinė Lietuvos Respublikos nuosavybė (Konstitucijos 47 straipsnio 4 dalis, Lietuvos Respublikos žemės gelmių kodekso (1976 m. birželio 9 d. įstatymas Nr. IX-659) 3 straipsnio 2 dalis), neteko galios Lietuvos Respublikos 1995 m. liepos 5 d. įstatymu Nr. I-1034 nuo 1995 m. rugpjūčio 2 d.), todėl ginčų dėl Lietuvos Respublikos išimtinių teisių į žemės gelmes ar su tuo susijusių ginčų perdavimas spręsti užsienio komerciniam arbitražui yra negalimas dėl prieštaravimo viešajai tvarkai ir teisė į teisminę gynybą negali būti ribojama taikant prioritetą alternatyviam ginčo išsprendimo būdui – nagrinėjimui arbitraže.

Sutartyje yra ir pareiškimas dėl Vyriausybės neliečiamybės (imuniteto) atsisakymo (Sutarties 35 straipsnio 1 dalis), kuris, Vyriausybės manymu, prieštarauja viešajai tvarkai ir yra niekinis remiantis CK 1.81 straipsnio 1 dalimi.

Kadangi civilinėje byloje dėl Steigimo sutarties dalies bei atskirų jos nuostatų pripažinimo negaliojančiomis nustatytos aplinkybės dėl arbitražinės išlygos ir imuniteto atsisakymo, kaip sudėtinės išlygos taikymo dalies, galiojimo turės prejudicinę galią ir įrodomąją reikšmę pripažįstant ar nepripažįstant Arbitražo sprendimą, ypač įvertinant tai, kad ginčo teisenos byloje teismas privalo *ex officio* konstatuoti niekinio sandorio (jo dalies teisines pasekmes ir niekinio sandorio (jo dalies) faktą, šios bylos kontekste pasisakyti dėl arbitražinės išlygos (jos dalių) ir imuniteto atsisakymo nuostatos atitikties Lietuvos Respublikos įstatymams, kartu ir prieštaravimo ar neprieštaravimo Lietuvos Respublikos viešajai tvarkai, kasacinis teismas prieina prie išvados, jog šiai bylai stabdyti pagrįstai taikytinas CPK 163 straipsnio 1 dalies 3 punkte nustatytas procesinis teisinis pagrindas.

Negalima sutikti ir su kasatoriaus argumentais, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija 2007 m. birželio 22 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje *AB „Geonafta“ v. „Svenska Petroleum Exploration“ AB*, bylos Nr. 3K-7-158/2007 konstatavo, jog Lietuvos Respublikos Vyriausybės argumentai dėl sutarties prieštaravimo imperatyviosioms įstatymų nuostatoms yra nepagrįsti iš esmės ir kad arbitražinės išlygos prieštaravimo ar neprieštaravimo viešajai tvarkai klausimą gali spręsti tik Lietuvos apeliacinis teismas, spręsdamas arbitražo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti klausimą. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2007 m. birželio 22 d. nutartyje išdėstyti argumentai sietini tik su atsisakymo nuo ieškinio nagrinėjimo dalyką sudarančių aplinkybių vertinimu (CPK 42 straipsnio 2 dalis) ir negali būti traktuojami kaip apibrėžiantys vienintelį ir išimtinį teisminės gynybos būdą, kai sprendžiama dėl užsienio valstybių arbitražo sprendimo pripažinimo ir leisti tokį sprendimą vykdyti. Iš kasatoriaus logikos išplauktų, kad aiškinant Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2007 m. birželio 22 d. nutartyje išdėstytus argumentus, būtų akivaizdu, jog: 1) susiaurinamas teisminės gynybos galimybių taikymas esant sutartyje arbitražinei išlygai, ir tai prieštarautų CPK 5 straipsnio nuostatoms; 2) net ir pripažinus negaliojančia Steigimo sutartį ar jos dalį dėl arbitražinės išlygos, Lietuvos apeliacinis teismas iš naujo turėtų svarstyti arbitražinės išlygos prieštaravimo ar neprieštaravimo viešajai tvarkai klausimą, ir tai paneigtų teismo sprendimo prejudicinę bei *res judicata* galią bei prieštarautų CPK 182 straipsnio 2 punkte, taip pat 279 straipsnio 4 dalyje įtvirtintų teisės normų nuostatoms. Dėl to konstatavus, kad visos prejudicinį ar kitą teisinį ryšį turinčios aplinkybės negali būti nustatytos vien nagrinėjamoje byloje – tam tikra jų dalis bus nustatyta civilinėje byloje dėl Steigimo sutarties dalies bei atskirų jos nuostatų pripažinimo negaliojančiomis, nagrinėjamoje Kretingos rajono apylinkės teisme, ši byla pagrįstai sustabdyta CPK 163 straipsnio 1 dalies 3 punkte nustatytu pagrindu.

Niujorko konvencijos tikslų vertinimo aspektu, pažymėtina, kad šios bylos stabdymas tiesiogiai susijęs su Konvencijos V straipsnio 1 dalies c ir 2 dalies b punktų taikymui reikšmingų

prejudicinę galią ir įrodomąją reikšmę turinčių faktų konstatavimu susijusioje byloje, todėl, priešingai nei teigia kasatorius, bylos sustabdymas nepažeidžia Niujorko konvencijos.

Dėl bylos sustabdymo atitikties civilinio proceso tikslams ir principams bei Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio reikalavimams

Jau minėta, kad CPK 163 straipsnio 3 punkto pagrindu byla sustabdoma, kai sprendimas kitoje byloje turės prejudicinę arba įrodomąją reikšmę, o tai procesiniu požiūriu reiškia, kad, prieidamas prie išvados, jog bylą būtina stabdyti, teismas turi konstatuoti, kad negali išnagrinėti civilinės bylos dėl to, kad pats negali nustatyti faktų, kurie bus nustatyti kitoje byloje, ir jie sustabdomoje byloje turės prejudicinę arba įrodomąją reikšmę. Dėl to pagrįstas ir teisėtas bylos sustabdymas ne tik nepažeidžia civilinio proceso tikslų ir principų bei Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio reikalavimų, bet ir yra vienas iš procesinių teisinių garantų, užtikrinančių tinkamą asmenų teisių bei teisėtų interesų gynybą, įstatymų taikymą, kuo greitesnį teisinės taikos tarp ginčo šalių atkūrimą bei proceso koncentruotumo ir ekonomiškumo principų įgyvendinimą.

Šių kasatoriaus argumentų kontekste pažymėtina, kad Europos Žmogaus Teisių Teismas savo praktikoje pripažįsta, jog, remiantis nacionaline teise, gali būti svarbu, esant tam tikroms aplinkybėms, palaukti kito proceso pabaigos, kaip priemonės siekiant proceso efektyvumo (žr. *Herbst v. Germany*, no. 20027/02, judgment of 11 January 2007; & 78). Tačiau tokia priemonė turi atitikti proporcingumo principus atsižvelgiant į konkrečias bylos aplinkybes (žr. *König v. Germany*, judgment of 28 June 1978, Series A no. 27, § 110; *Boddaert v. Belgium*, judgment of 12 October 1992, Series A no. 235 D, § 39; *Pafitis and Others v. Greece*, judgment of 26 February 1998, Reports 1998 I, § 97; *Stork v. Germany*, no. 38033/02, § 44, 13 July 2006). Analizuojant Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio taikymo aspektu, darytina išvada, kad bylos sustabdymas pirmiau nurodytomis sąlygomis nepažeidžia Konvencijos 6 straipsnio. Remiantis Teismo praktika, netgi teisinėse sistemose, kuriose taikomas principas, kad bylos šalys turi procesinę iniciatyvą, šalių elgesys neatleidžia nacionalinių teismų nuo pareigos užtikrinti bylos nagrinėjimą per įmanomai trumpiausią laiką (žr. cituotą *Herbst v. Germany*, no. 20027/02, judgment of 11 January 2007; & 78).

Šioje byloje kasacinis teismas neturi teisinio pagrindo konstatuoti sąlygų, kurios neatitiktų Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje forlumuojamų susijusių bylų sustabdymo pagrindų, todėl nepagrįstai kasaciniame skunde remiamasi Konvencijos pažeidimu.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi CPK 359 straipsnio 1 dalies 1 punktu, 362 straipsnio 1 dalimi,
n u t a r i a :

Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 6 d. nutartį palikti nepakeistą.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjai Antanas Simniškis

Algis Norkūnas

Gintaras Kryževičius